॥ ॐ ॥

આરાધના શિબિર

'દેશનાશતક'

* સંચાલન *

પૂ. ભાઈશ્રી નલીનભાઈ કોઠારી

તથા

બ્ર.નિ. શ્રી રસિકભાઈ શાહ

શ્રી રાજ-સોભાગ સત્સંગ મંડળ

સોભાગપરા, સાયલા - ૩૬૩ ૪૩૦

ફોન : (૦૨૭૫૫) ૨૮૦૫૩૩

પ્રસ્તાવના

વૈરાગ્ય પ્રેરક વચનોનું ચિંતન કરવું તે વીતરાગ પ્રરુપિત જૈનધર્મમાં આધ્યાત્મિક સાધનાનું એક મહત્વપૂર્ણ ઉત્તમ અંગ છે. જિનાગમમાં તેનો ''સ ગુપ્તિસમિતિ ધર્માનુપ્રેક્ષા પરિષહજય ચારિત્રૈઃ''- સંવરના ઉપાયમાં અંતર્ભાવ કરવામાં આવ્યો છે.

વૈરાગ્ય વચનોના ચિંતનપૂર્વક વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ કરવી આધ્યાત્મિક સાધનામાં બહુ જ અગત્યના છે. અર્થાત્ વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ એ આધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટેનો પાયો છે. વૈરાગ્ય માટેના વચનોનો ભવ, શરીર, ભોગનાં અનિત્ય, અશરણ અને અશુચિ તેમજ સંસારભાવનું વિકલ્પયુક્ત ચિંતન તે દ્રવ્ય વિચારણા છે, તેના વડે સાધક અંતરમાં જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી આત્માના અવલંબને વર્તતી જે વિકલ્પોથી પર વીતરાગ-શુદ્ધ પરિણતિ તે ભાવથી પરિણમન છે. આ ભાવ-પરિણમન એ જ સાધક માટે સંવર નિર્જરાનું કારણ છે. ભવ્ય જીવો પૂર્ણાનંદ રૂપ મુક્ત દશાને વૈરાગ્યપૂર્ણ વચનોના ચિંતન દ્વારા તે રૂપ પરિણમન કરીને અંતરંગ શુદ્ધિ યુક્ત ચિંતન કે ધ્યાન કરીને જ પામ્યા છે. આ પ્રકારનું નિરંતર ચિંતન અને ધ્યાન કરીને સમસ્ત વિભાવો તેમજ કર્મોનો ક્ષય થઈ શકે છે. દા. ત. અનિત્યભાવનાનું નિશ્ચયથી ચિંતન આ પ્રમાણે થઈ શકે કે- પરમાર્થથી જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આ આત્મા દેવ, અસુર અને નરેન્દ્રના વૈભવોથી ને શરીરાદિ પરપદાર્થોથી તદ્દન ભિન્ન ત્રિકાળ શુદ્ધ તેમજ શાશ્વત પરમ પદાર્થ છે. આ પ્રમાણે ચિંતન અનુપ્રેક્ષા રૂપ થવાથી શાશ્વત સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. અનુપ્રેક્ષા એટલે ભાવના, ચિંતવન, મનોગત અભ્યાસ, પરિશીલન, વૈરાગભાવના.

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની એકતારૂપ અભેદ પરિણતિ તે બોધિ છે. તેની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે. તેની દુર્લભતાનો વારંવાર

વિચાર કરીને તેના પરિણમન માટે પુરુષાર્થી બનવું એ આ મળેલા મનુષ્ય જીવનનું કર્તવ્ય છે. પરમ વૈરાગ્યની જનક એવી બાર ભાવનાઓની અનુપ્રેક્ષા જ ખરેખર પ્રત્યાખ્યાન, પ્રતિક્રમણ આલોચના અને સમાધિ વગેરે માટે જ છે.

માટે વૈરાગ્યપ્રેરક અને તત્ત્વજ્ઞાન માટેના વચનોનો વિચાર કરવા ''દેશના શતક''- ના ભાવોને આત્મસાત કરવા પ્રયત્નશીલ પુરુષાર્થી બનીએ એ જ અભ્યર્થના સહ.

પ્રકાશન સમિતિ
શ્રી રાજ-સોભાગ સત્સંગ મંડળ
સાયલા

દેશનાશતક

संसारे नत्थिसुहं जम्मजरामरणरोगसोगेहि ।
तह वि हु मिच्छंधजिआ, न कुणंति जिणिंदवरधम्मं ॥ १ ॥

સંસાર જન્મ, જરા, મરણ, રોગ અને શોક વગેરેથી ભરેલો છે. એમાં સુખનો લેશ પણ નથી છતાં મિથ્યાત્વથી અંધ બનેલા જીવો, અનંતઉપકારી ભગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ફરમાવેલા કલ્યાણકારી ધર્મને આરાધતા નથી. ૧

माइंदजालसरिसं, विज्जुचमक्कारसत्थहं सव्वं ।
सामण्णं खणदिट्ठं, खणनट्ठं कोत्थ पडिबंधो ॥ २ ॥

સંસારમાં વસ્તુમાત્ર માયાવી ઇન્દ્રજાળ જેવી, વિજળીના ચમકારા જેવી છે. એથી જ ક્ષણવાર દેખાવ દઈને ક્ષણવારમાં નાશ પામી જાય છે. તો વિવેકી આત્માએ એમાં શું રાગભાવ ધારણ કરવો ?૨

को कस्स इत्थ सयणो, को व परो भवसमुद्दभमणंमि ।
मच्छुव्व भमंति जिआ, मिलंति पुण जंति अइदूरं ॥ ३ ॥

જેમ માંછલાઓ સમુદ્રમાં ભટકે છે. એકબીજાને ભેગાં મળીને, પાછાં છૂટાં પડીને દૂર ચાલ્યાં જાય છે; તેમ સંસાર-સમુદ્રમાં જીવો ભટકે છે, એકબીજા ભેગા મળે છે અને જુદા પડે છે. એમાં કોણ કોનો સ્વજન-સગો છે અને કોણ કોનો પરજન-પરાયો છે ?

जम्मे जम्मे सयणा - वलीउ मुक्काउ जाउ जीवेण ।
ताओ सव्वागासे, संगहियाओ न मायंति ॥ ४ ॥

દરેક જન્મમાં જીવ જે સગાંવહાલાંઓને મૂકીને આવ્યો છે, તે બધાંયને જો ભેગાં કરવામાં આવે તો અનંત આકાશમાં પણ ન સમાય. અર્થાત્ ચૌદરાજલોકસ્વરૂપ વિશ્વમાં ન માય, એટલા સગાંવહાલાં આ જીવે કર્યાં છે. ૪

जीवेण भवे भवे, मिल्हिआइं देहाइं जाइं संसारे ।

ताणं न सागरेहिं, कीरइ संखा अणंतेहिं ॥ ५ ॥

સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા આ જીવે પૂર્વના અનંતભવોમાં જે શરીરો ધારણ કર્યા અને છોડ્યાં તે શરીરોની અનંતસાગરોપમની સંખ્યાથી પણ ગણતરી થઈ શકે તેમ નથી. ૫

तेलुक्कंपि असरणं, आहिंडइ विविहजोणिपविसंतं ।

लुक्कंतंपि न छुट्टइ, जम्मजरामरणरोगाणं ॥ ६ ॥

ત્રણેય લોકમાં રહેલા દરેક જીવો અશરણ છે અર્થાત્ તેમને કોઈ રક્ષણ નથી. એ જીવો વિવિધયોનિઓમાં ભટકી રહ્યા છે અર્થાત્ જન્મ-મરણાદિ કરી રહ્યા છે. એ ગમે ત્યાં છુપાઈ જવા કે છટકી જવા માગે તો પણ જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક, ઈષ્ટવિયોગ, અનિષ્ટસંયોગાદિ મહાદુઃખોથી છૂટી શકતા નથી. ૬

छंडेवि सयणवग्गं, घरसारपवित्थरंपि सयलंपि ।

संसारअपारवहे, अणाहपहिअव्व जाइ जिओ ॥ ७ ॥

સગાસંબંધીઓનો વિશાલ પરિવાર તથા અફાટ સંપત્તિનો પથારો છોડી, ઘોર ભયંકર સંસાર-અટવીના માર્ગે જીવ, એક અનાથ મુસાફરની જેમ એકલો ચાલ્યો જાય છે. ૭

वायहयपंडुपत्ताणं, संचयं जाइ दसदिसि जेम ।

इट्ठंपि तह कुडुंबं, सकम्मवायाहयं जाइ ॥ ८ ॥

પવનથી ખરી પડેલાં પાકાં પાંદડાઓ જેમ જુદીજુદી દિશામાં ઊડી જાય છે; તેમ વહાલું કરેલું એવું કુટુંબ પણ પોતે કરેલાં કર્મરૂપી પવનથી પ્રેરાઈને ઊડીને જુદી જુદી ગતિઓમાં ચાલ્યું જાય છે. ૮

हा माया हा बप्पो, हा बंधू हा पणइणी सुओ इट्ठो ।

पिक्खंतस्स वि सव्वं, मरइ कुडुंबं सकरुणस्स ॥ ९ ॥

હે માતા ! હે પિતા ! હે બન્ધુ ! હે પ્રિયપત્ની ! હે પ્રિયપુત્ર ! આવાં કરુણ દીનવચન બોલનાર જીવની નજર સામે એનું કુટુંબ મરણને શરણ થાય છે. પામરજીવ યમરાજના પંજામાંથી કુટુંબને બચાવી શકતો નથી. ૯

अहवा कुडुंबमज्झे, अइदइओ वाहिवेयणाभिहओ ।

सलसलइ वाहिमुम्मुर-मज्झगओ वडहपोअव्व ॥ १० ॥

सयणा न लिंति विअणं, न विज्ज ताणं कुणंति ओसहिणा ।

मच्चूवग्घेण जिओ, निज्जइ जह हरिणपोअव्व ॥ ११ ॥

અથવા કુટુંબમાં વ્યાધિની વેદનાથી પીડા પામતી અતિપ્રિય વ્યક્તિ વ્યાધિરૂપી અગ્નિમાં પડેલા ચકલાના બચ્ચાની જેમ તરફડે છે. કોઈ સ્વજન એની પીડા લઈ શકતું નથી. કોઈ વૈદ્ય ઔષધથી એને બચાવી શકતો નથી. અંતે મૃત્યુરૂપી વાઘ, હરણના બચ્ચાની જેમ જીવને ઉપાડી જાય છે. ૧૦-૧૧.

जह तरुअरंमि सउणा, वियालए दसदिसागया वसिउं ।

जंति पहाए नवरं, न विज्जए के वि किंचि दिसिं ॥ १२ ॥

घरतरुअरंमि सयणा, चउगइसंसारबहुदिसागंतु ।

वसिऊण पंच दिअहे, न नज्जए कत्थ वच्चंति ?॥ १३ ॥

જેમ સાંજના સમયે જુદીજુદી દિશાઓમાંથી આવેલા પક્ષીઓ કોઈ વૃક્ષ ઉપર રાતવાસો કરીને પ્રભાતે કઈ દિશામાં ચાલ્યા જાય છે તે સમજાતું નથી, ખ્યાલમાં આવતું નથી; તેમ ચારગતિરૂપ સંસારની અનેક દિશાઓમાંથી આવેલાં સ્વજનરૂપી પક્ષીઓ, ઘરરૂપી વૃક્ષમાં પાંચ દિવસ એટલે કે આયુષ્યપર્યંત રહીને ક્યાં ચાલ્યા જાય છે તે જાણી શકાતું નથી અર્થાત્ સંસાર પંખીના મેળા જેવો છે. ૧૨-૧૩

अत्थो घरे निअत्तइ, बंधवसत्थो मसाणभूमीए ।

एगो अ जाइ जीवो, न किंचि अत्थेण सयणेण ॥ १४ ॥

અર્થ એટલે કે ધન ઘરમાં જ રહી જાય છે. સગાંસંબંધીઓનો સમુદાય સ્મશાનભૂમિથી પાછો ફરે છે. જીવ એકલો જ પરલોકના માર્ગે જાય છે. અર્થ કે સ્વજન કશાં જ કામમાં આવતાં નથી. ૧૪

मच्चुकरहेण खज्जइ, जिअलोअवणं अपत्तफलकुसुमं ।

अनिवारिअपसरोधो, सदेवमणुआसुरलोए ॥ १५ ॥

જેને ફલ ફૂલ નથી આવ્યાં એવા જીવલોકરૂપી વનને મૃત્યુરૂપી ઊંટ ખાઈ જાય છે. મનુષ્યલોકમાં, સુરલોકમાં કે અસુરલોકમાં મૃત્યુના સંચારને કોઈ રોકી શકતું નથી. ૧૫

गब्भत्थं जोणिगयं, नीहरमाणं च तहय नीहरियं ।

बालं परिवड्ढंतं, डहरं तरुणंपि मज्झवयं ॥ १६ ॥

तसरं पंडुरं थेरं, मच्चुविवाए वि पिच्छए सव्वं ।

पायाले वि पविट्ठं, गिरिगुहकंतारमज्झंमि ॥ १७ ॥

थलउअहिसिलसिंगे, आगासे वा भमंतयं जीवं ।

सुहिअं दुहिअं सरणं, रोरं मुक्खं विउं विरूअं ॥ १८ ॥

रूवं वाहिअं निरूअं, दुब्बलं बलियंपि नेव परिहरइ ।

वणगयदवुव्व जलिउं, सयरायरपाणिसंघातं ॥ १९ ॥

જેમ જંગલમાં સળગેલો દાવાનળ જડ-ચેતન પદાર્થને બાળ્યા વગર રહેતો નથી, તેમ મૃત્યુઃ ગર્ભમાં રહેલા, યોનિમાં આવેલા, યોનિમાંથી બહાર નીકળતા, બાળકરૂપે જન્મેલા, મોટા થતા, યુવાનવયના, પ્રૌઢ ઉંમરના - કેડે વાંકા વળેલા, સફેદ વાળવાળા કે મરણ પથારીએ પડેલા લોકોને તેમજ પાતાળમાં, પર્વતની ગુફામાં, વનમાં, સ્થલભૂમિમાં, સમુદ્રમાં, પર્વતના શિખર ઉપર અથવા આકાશમાં ફરતા સુખી કે દુઃખી, દેવાદાર કે દરિદ્રી, મૂર્ખ કે પંડિત, સુરૂપ કે કુરૂપ, રોગી કે નિરોગી, દુર્બલ કે બલવાન, આવા કોઈ પણ જીવને છોડતું નથી. અર્થાત્ કાળના

ઝપાટામાંથી કોઈ પણ જીવ છૂટી શકતો નથી. ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯

अत्थेण न छुट्टिज्जइ, बाहुबलेण न मंततंतेहिं ।

ओसहमणिविज्जाहिअ, न धरा मच्चुस्स घडीआ वि ॥ २० ॥

અર્થથી, બાહુબળથી, મંત્રથી, તંત્રથી, ઔષધિથી, મણિથી કે વિદ્યાના પ્રયોગથી મૃત્યુને એક ઘડી પણ રોકી શકાતું નથી. ૨૦

जम्मजरामरणहया, सत्ता बहुरोगसोगसंतत्ता ।

हिंडंति भवसमुद्दे, दुक्खसहस्साइं च पावंता ॥ २१ ॥

જન્મ-જરા અને મરણથી પીડાતા, અનેક રોગોથી ઘેરાયેલા અને શોકથી સંતપ્ત જીવો હજારો દુઃખોને સહન કરતા ભવસમુદ્રમાં ભટકે છે. ૨૧

जम्मजरामरणत्ता, सत्ता पिअविप्पओगदुक्खत्ता ।

असरणा मरंति जंति अ, संसारे संसरंति सया ॥ २२ ॥

જન્મ-જરા-મરણ અને પ્રિયવિયોગના દુઃખથી દુઃખી તેમજ અશરણ જીવો મૃત્યુ પામે છે અને હંમેશા સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. ૨૨

असरणा मरंति इंदा, बलदेवा वासुदेवचक्कहरा ।

ता एअं नाऊणं, करेह धम्मुज्जमं तुरिअं ॥ २३ ॥

ઇન્દ્રો, બળદેવો, વાસુદેવો અને ચક્રવર્તીઓ પણ શરણ વિના મૃત્યુ પામે છે અર્થાત્ એવા ધુરંધરોને પણ મૃત્યુથી કોઈ બચાવી શકતું નથી; માટે આ સત્યનો સ્વીકાર કરીને શીઘ્રપણે ધર્મમાં ઉદ્યમ કરો ! પ્રમાદ છોડો. ૨૩

भीसणभवाडवीए, एगो जीवो सया वि असहाओ ।

कम्महओ अ भवालिं, आहिंडइ विविहरूवेहिं ॥ २४ ॥

હંમેશ સહાય વગરનો, કુટિલ કર્મથી હણાયેલો સંસારી જીવ, આ ભયંકર ભવ-અટવીમાં વિવિધ રૂપો ધારણ કરી, જન્મની પરંપરાને

વધારતો એકલો જ ભટક્યા કરે છે. ૨૪

जह आगइत्ति एगो, कडिदोरेणावि विरहिओ जीवो ।

गच्छिस्सइ तह वि अ, एगो छंडे वि सव्वंपि ॥ २५ ॥

જે રીતે જીવ કેડના કંદોરા વિના પણ એકલો જ આવ્યો છે, એ રીતે બધું જ અહીં મૂકીને એકલો જ ચાલ્યો જશે. ૨૫

जाइ अणाहो जीवो, दुमस्स पुप्फं व कम्मवायहओ ।

धणधन्नाहरणाइं, पिअपुत्तकलत्तमिल्हे वि ॥ २६ ॥

આ અનાથ જીવ, વૃક્ષના ફૂલની જેમ કર્મરૂપી પવનથી પ્રેરાયેલો ધન-ધાન્ય-આભરણો-પ્રિય-પુત્ર અને સ્ત્રી વગેરેને મૂકીને પરલોકના માર્ગે ચાલ્યો જાય છે. ૨૬

अन्नस्स पेट्टसूले, अन्नस्स न वेअणा जहा होइ ।

तह अन्नेण कयाइं, कम्माइं न भुंजए अन्नो ॥ २७ ॥

એકના પેટમાં શૂળની પીડા હોય તો એની વેદના બીજાને થતી નથી એને જ થાય છે; તેમ એક જીવે કરેલાં કર્મ બીજો ભોગવતો નથી. કર્મ કરનાર જીવને જ ભોગવવાં પડે છે. ૨૭

छंडेयव्वं देहं, अवस्स कइआ वि नत्थि संदेहो ।

ता छड्डणजोएणं, उवज्जिअव्वं सासयं सुक्खं ॥ २८ ॥

શરીર ક્યારેક તો અવશ્ય છોડવાનું જ છે, એમાં કોઈ સંદેહ નથી; તો એને અણસણ દ્વારા છોડી દઈ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરી લેવું જોઈએ. શાશ્વત સુખ માટે પ્રયત્ન કરી લેવો જોઈએ.૨૮

तुच्छत्थिखंडसरिसा, विसया महानिहिसमं च मणुअत्तं ।

लद्धेण जेण मुक्खो, लहइ धम्मे निउत्तेण ॥ २९ ॥

પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયો હાડકાના ટુકડા જેવા તુચ્છ છે અને

મનુષ્યભવ મહાનિધાન જેવો છે. મનુષ્ય દેહ પ્રાપ્ત કરવો એ દસ દષ્ટાંતો વડે દુર્લભ કહ્યો છે માટે હવે તો પુરુષાર્થ કરી લેવારૂપ મહાનિધાનરૂપ મનુષ્યભવ મળ્યો છે તો મોક્ષમાર્ગનો પુરુષાર્થ કરી લે. એ પામ્યા પછી એને ધર્મમાં જોડવાથી અનંત સુખમય મોક્ષ મળે છે. ૨૯

जह सव्ववाहिहरगं, गोसीसं चंदणं महग्घं पि ।

दहिऊण कुणइ छारं, भायणनिम्मज्जणट्ठाए ॥ ३० ॥

तह दुलहमहग्घेअं, मणुयत्तं दहइ छारयाणेइ ।

विसयाइट्ठीकज्जे, जो धम्मे तं न लाएइ ॥ ३१ ॥

જેમ કોઈ માણસ વાસણ માંજવા માટે સર્વવ્યાધિને હરનાર અને મહાકિંમતી ગોશીર્ષચન્દનને બાળી રાખ બનાવે; તેમ અતિ દુર્લભ અને અતિમોંઘેરા માનવજન્મનો ઉપયોગ ઉત્તમ ધર્મની આરાધનામાં ન કરતાં વિષયસુખ ભોગવવામાં કરે છે તે ગોશીર્ષચન્દનની રાખ બનાવનાર આદમીની જેમ મૂર્ખ છે. ૩૦-૩૧

सव्वट्ठसिद्धिवासी, देवा निवडंति आउए जिण्णे ।

तेत्तीससागराउ, का गणणा इयरजीवेसु ॥ ३२ ॥

૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનવાસી દેવોને પણ આયુષ્યનો ક્ષય થતાં નીચે આવવું પડે છે; તો બીજા જીવોની શી ગણના ? આ આયુષ્ય ક્ષીણ થતાં એક માનવજન્મ પામી સંપૂર્ણ મુક્ત દશાને પામે છે. તેમને બીજો જન્મ લેવો પડતો નથી. ૩૨

जं वोलीणं सुक्खं, तं वीसरिअं न तेण तत्तिगओ ।

संपइ समए सुक्खं, जं भुंजइ तं मुणइ एव ॥ ३३ ॥

જે સુખ ભૂતકાળમાં જીવે ભોગવ્યું તેને જીવ ભૂલી ગયો, એ સુખથી જીવ તૃપ્તિ પામ્યો નહિ. વર્તમાનમાં જે સુખને તે ભોગવે છે તેને જ તે સુખ માને છે. ૩૩

तिलतुसवालग्गं पि हु, चउद्दसरज्जुम्मि इत्थ संसारे ।

जं असिऊण न मुक्कं, तं दव्वं नत्थि अणुअं पि ॥ ३४ ॥

આ સંસારમાં ચૌદરાજલોકની અંદર તલના ફોતરા જેટલું કે વાળના અગ્રભાગ જેટલું પણ દ્રવ્ય એવું નથી કે - જેને જીવોએ ભોગવીને છોડ્યું ન હોય ! અર્થાત્ જીવોએ સર્વપદાર્થોનો - પુદ્ગલના દરેક પરમાણુનો સર્વ રીતે ઉપભોગ કર્યો છે. ૩૪

सो नत्थित्थ पएसो, लोए तिविहे वि जत्थ न हु जाओ ।

न मओ अ वाहिगहिओ, जीवो भवभमणकंतारे ॥ ३५ ॥

ત્રણલોકમાં એવો એક પણ આકાશપ્રદેશ નથી, કે જ્યાં સંસારરૂપ અટવીમાં ભ્રમણ કરતો આ જીવ, વ્યાધિગ્રસ્ત થઈને મૃત્યુ ન પામ્યો હોય ! એટલે કે ચૌદરાજલોકના પ્રત્યેક આકાશપ્રદેશ ઉપર જીવનું મૃત્યુ થયું છે. લોકાકાશના અસંખ્યાત પ્રદેશો છે, તેના દરેક પ્રદેશે આ જીવ જન્મ-મરણ અનાદિ કાળના પરિભ્રમણ કેટલીય વાર કરી ચૂક્યો છે. ૩૫

सव्वे जीवा जणिआ, जणिओ सव्वेहिं एस पुण गसिओ ।

सव्वे अणेण यसिआ, अणाइसंसारभमणंमि ॥ ३६ ॥

અનાદિકાળથી ચાલતા સંસાર પરિભ્રમણમાં જીવે સર્વજીવોને જન્મ આપ્યો છે અને સર્વજીવોથી જીવ જન્મ પામ્યો છે, વળી સર્વજીવોનું એણે આહારરૂપે ભક્ષણ કર્યું છે અને સર્વજીવોએ એનું આહારરૂપે ભક્ષણ કર્યું છે. ૩૬

सव्वे देवा आसी, सव्वे मणुतिरिय आसि संसारे ।

सव्वे अणंतवारं, परिक्कमा नरयजालाहिं ॥ ३७ ॥

બધા જ સંસારીજીવો દેવ થયા છે, મનુષ્યો થયા છે. તિર્યંચ થયા છે અને અનંતીવાર નરકની જ્વાલાઓમાં પણ ઉત્પન્ન થયા છે અર્થાત્ સર્વ સંસારીજીવો અનંતીવાર ચારેય ગતિઓમાં ઉત્પન્ન થયા છે. ૩૭

धी धी धी संसारं, देवो मरिऊण जं तिरी होइ ।

मरिऊण रायराया, परिपक्कइ नरयजालाहिं ॥ ३८ ॥

જ્યાં દેવ મરીને તિર્યંચ થાય છે, તિર્યંચ મરીને રાજાનો પણ રાજા થાય છે અને રાજાનો રાજા મરીને નરકની જ્વાલાઓમાં શેકાય છે તેથી સંસારને ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે. ૩૮

हा विसमो संसारो, तरुणो निअरूवगव्विओ मरिउं ।

जाइ ससरीरे वि अ, किमीकुलमज्झंमि होइ किमी ॥ ३९ ॥

અહાહા ! સંસાર કેવો વિષમ છે ? આ સંસારમાં પોતાના સુંદર રૂપનો ગર્વ કરનાર યુવાન મરીને પોતાના શરીરમાં પણ કૃમિકીડા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. ૩૯

हा हा हा अइकट्ठो, संसारो कम्मसंतई बलिया ।

जेण विअक्खणमणुओ, एगिंदिय होइ मरिऊणं ॥ ४० ॥

અહાહા ! સંસાર કેટલો કષ્ટથી ભરેલો છે ? કર્મસત્તા કેવી બળવાન છે ? જેના યોગે વિચક્ષણપુરુષ પણ મરીને એકેન્દ્રિય થાય છે. ૪૦

अंधो बहिरो मूओ, रसणिंदिअवज्जिओ जिओदुहिओ ।

हिंडइ अणंतकालं, बेइंदियत्तं पि अलहंतो ॥ ४१ ॥

ત્યાં (એ કષ્ટમય સંસારમાં) જીવ આંધળો, બહેરો, મૂંગો અને રસનેન્દ્રિય વિનાનો મહાદુઃખી અનંતકાળ સુધી ભટકે છે, બેઇન્દ્રિયપણું પણ પામી શકતો નથી. ૪૧

सामी जायइ दासो, दासो सामित्तणेण आयाइ ।

मित्तो जायइ सत्तू, सत्तू वि अ होइ पुण मित्तो ॥ ४२ ॥

આ કષ્ટમય સંસારમાં શેઠ નોકર થાય છે, નોકર શેઠ થાય છે. મિત્ર શત્રુ થાય છે અને શત્રુ પણ પાછો મિત્ર થાય છે. ૪૨

बंधू वि होइ परो, परो वि बंधुत्तणेण संघडइ ।

सयणो वि अ होई परो, परो वि सयणत्तमुवजाइ ॥ ४३ ॥

આ કષ્ટમય સંસારમાં સ્વજન પરજન-પારકો થાય છે અને પરજન વળી સ્વજનપણે ઉત્પન્ન થાય છે. બંધુ પરજન થાય છે અને પરજન બંધુપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ૪૩

माया जायइ पत्ती, पत्ती मरिऊण होइ पुण माया ।

बहिणी वि होइ धूआ, धूआ बहिणी वि पत्ती वि ॥ ४४ ॥

વળી આ વિચિત્ર પ્રકારનાં સંસારમાં માતા મરીને પત્ની થાય છે અને પત્ની મરીને માતા થાય છે. બહેન મરીને દિકરી થાય છે અને દિકરી મરીને બહેન કે પત્ની થાય છે. ૪૪

पुरिसो वि होइ इत्थी, नपुंसगत्तेण सो वि संजायइ ।

कुंथू वि होइ हत्थी, हत्थी कुंथूणत्तणमुवेइ ॥ ४५ ॥

વળી આ સંસારમાં પુરુષ, સ્ત્રી અથવા નપુંસકપણે ઉત્પન્ન થાય છે. કંથવો હાથી થાય છે અને હાથી કંથવા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. ૪૫

नत्थि हु कोइ अपुव्वो, जम्मो देहो वि जं न जीवेण ।

गहिऊणं पुण मुक्को, भवपरिवाडीभमंतेण ॥ ४६ ॥

એવો કોઈ અપૂર્વ જન્મ નથી કે એવો કોઈ અપૂર્વ દેહ નથી, કે જેને ભવપરંપરામાં ભટકતા જીવે ગ્રહણ કરીને મૂક્યો ન હોય ! ૪૬

कत्थइ महुरं गीअं, पिअयण सहिएण उववणे रम्मे ।

कत्थइ गुरुअविलावा, पियविरहविसंथुलेण कया ॥ ४७ ॥

આ સંસારમાં ક્યારેક સ્ત્રીપણું પામીને મનોહર બગીચામાં પતિ સાથે મધુર ગીતોનું ગાન કર્યું, તો ક્યારેક પ્રિયતમના વિરહથી દુઃખી થઈને કરુણ વિલાપ પણ કર્યા. ૪૭

बहुसो नरयगयेणं, विअणाभिवहेहिं पूरिओ कालो ।

कंदंतकरंतेणं, सागरमाणो महाघोरो ॥ ४८ ॥

ઘણીવાર નરકમાં ગયેલા જીવે સાગરોપમોનો મહાઘોર સમય ભયંકર વેદના ભોગવી આક્રંદમાં પસાર કર્યો. ૪૮

निरउव्वट्टो वि पुणो, संसरमाणो तिरियजोणीसु ।

खुहतिण्हवेयणहओ, भमिओ संसारकंतारे ॥ ४९ ॥

એ જીવ, નરકમાંથી નીકળી ઊંચે ચડતો ચડતો તિર્યંચગતિમાં આવીને, ભૂખ-તરસ વગેરે પીડાઓથી પીડિત થઈ સંસાર-અટવીમાં ભટક્યો. ૪૯

तिरियत्तणा उवट्टो, संसरमाणो मणुस्सजाईसु ।

विविहं दुक्खं दुग्गं, सारीरं माणसं पत्तो ॥ ५० ॥

તિર્યંચગતિમાંથી નીકળેલો એ જીવ ભટકતો અને ઊંચે ચડતો મનુષ્યગતિમાં આવ્યો અને ત્યાં પણ વિવિધ પ્રકારનાં શારીરિક અને માનસિક વિષમ દુઃખોને પામ્યો. ૫૦

तुडिचडणेण भमंतो, सुरालयं कह वि पाविउं जीवो ।

पाहुणउव्व रमित्ता, कइ वि दिणेन्नतथ पुण एइ ॥ ५१ ॥

એ રીતે ઊંચે ચઢીને સંસારમાં ભટકતો જીવ કોઈક પુણ્યના ઉદયથી દેવલોક પામી ત્યાં કેટલોક સમય મહેમાનની જેમ સુખમગ્ન બની પાછો અહીં આવે છે. (સંસારની બીજી યોનિઓમાં જાય છે.) ૫૧

जम्मजरमच्चुरोगा, सोगा बाहंति सव्वलोगंमि ।

मुत्तूण सिद्धिखित्तं, संसाराइअभावंति ॥ ५२ ॥

સંસારથી તદ્દન અલગ સિદ્ધિક્ષેત્રને છોડીને સમગ્ર લોકમાં જન્મ-જરા-મૃત્યુ-રોગ-શોક વગેરે જીવોને પીડે છે સંસારભાવે તો સિદ્ધિક્ષેત્રમાં

(સિદ્ધશીલા એ પૃથ્વી છે માટે તેમાં) પણ એકેન્દ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે (સિદ્ધશીલા ઉપરના સિદ્ધક્ષેત્રમાં ન જાય) એમને પણ ત્યાં જન્મ-જરા-મરણાદિની પીડા હોય છે. ૫૨

एसो चउगइगुहिरो, संसारमहोअही दुरुत्तारो ।

मच्छुव्व जहा जीवा, अणोरपारंभि भमणंति ॥ ५३ ॥

આ ચારગતિરૂપ ગંભીર સંસારમહાસાગર દુઃખે કરીને તરી શકાય એવો છે. જે અપાર સંસાર-સાગરમાં જીવો માછલીની જેમ પરિભ્રમણ કરે છે. ૫૩

इअ संसारे असारे, अणोरपारंमि ताव हिंडंति ।

जाव न दयाइधम्मं, जीवा काऊण सिज्झंति ॥ ५४ ॥

જ્યાંસુધી જીવો, અહિંસાદિ ધર્મની આરાધના કરીને સિદ્ધિપદને પામતા નથી, ત્યાંસુધી આ અપાર અને અસાર એવા સંસારસાગરમાં પરિભ્રમણ કરતા જ રહે છે. ૫૪

अन्नाणं खलु कट्ठं, अन्नाणाओ न किंचि कट्ठयरं ।

भवसायरं अपारं, जेणावरिआ भमंति जिआ ॥ ५५ ॥

અજ્ઞાન એ જ ખરેખર મહાકષ્ટ છે. અજ્ઞાનથી અધિક બીજું કોઈ કષ્ટ-દુઃખ આ જગતમાં નથી. એ અજ્ઞાનથી ઘેરાયેલા જીવો અપાર સંસારસાગરમાં ભટકે છે. ૫૫

બોધિની પ્રાપ્તિ જીવને કેમ થતી નથી અથવા કોને થતી નથી તે વાત શ્લોક ૫૬થી ૭૨ સુધી કરેલ છે.

इगबितिचउरिंदियए, संमुच्छिमजीवरासिपडिआणं ।

दुलहाइ धम्मबोही, अबोहिलाभासु जोणीसु ॥ ५६ ॥

જ્યાં ધર્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે એવી એકેન્દ્રિ-બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય-ચઉરિન્દ્રિય તથા સંમૂર્ચ્છિમ જીવરાશિમાં પડેલા - રહેલા જીવોને

બોધિલાભ થતો નથી. ૫૬

को नारयाणं धम्मं, कहेइ ताणंपि बोही दूरेणं ।

तिरिआ वि किसन्नत्ता, तेणं अइदुलहो बोहिपहो ॥ ५७ ॥

નરકમાં રહેલા નારકીઓને પણ ધર્મનો ઉપદેશ કોણ આપે ? ત્યાં ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર કોઈ ન હોવાથી તેમને પણ બોધિલાભ થતો નથી. તિર્યંચો પણ કષ્ટથી પીડિત હોવાના કારણે તેમને પણ બોધિમાર્ગ અતિદુર્લભ છે. ૫૭

मणुआ वि जवणसयबब्बराइ, बहुविहअणारिया कत्तो ।

बोहिं लहंति मूढा, दयाइपरिणामपरिमुक्का ॥ ५८ ॥

યવન, શક, બર્બરાદિ અનેક પ્રકારના અનાર્યો માનવ હોવા છતાં દયાદિના પરિણામથી રહિત અને મોહમૂઢ હોવાના કારણે બોધિ ક્યાંથી પામી શકે ? ૫૮

अंधा बहिरा मूगा, पंगू रोगेहिं पीडिया विविहा ।

न लहंति बोहिलाभं, पडिया पावाडवीमज्झे ॥ ५९ ॥

આંધળા, બહેરા-મૂંગા, રોગોથી પીડાતા અને પાપરૂપી અટવીમાં ભૂલા પડેલા અનેક પ્રકારના મનુષ્યોને બોધિલાભ થતો નથી. ૫૯

अन्ने अकम्मभूमी, संभूआ न हु लहंति ते बोहिं ।

छप्पन्नंतरदीवा, बोही तेसिंपि दुल्लंभो ॥ ६० ॥

બીજા કેટલાક અકર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થયેલા તેમજ અંતરદ્વીપમાં ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યોને બોધિ દુર્લભ હોય છે. ૬૦

अन्ने धम्माभिमुहा, धम्मस्स विसेसयं अयाणंता ।

न लहंति बोहिलाभं, हिंडंति कुधम्मिधम्मिहुआ ॥ ६१ ॥

બીજા કેટલાક જીવો ધર્મસન્મુખ થયેલા હોવા છતાં ધર્મનું વિશેષ

સ્વરૂપ જાણતા ન હોવાથી બોધિલાભ પામતા નથી અને કુધર્મની જાળમાં ફસાયેલા ધર્મી બનીને સંસારમાં ભટકતા રહે છે. ૬૧

कुच्छियदेवाराहग, कुलिंगधारी कुतित्थरइ निच्चं ।

कुच्छियआगमभाविअ, सुधम्मबोही न पावंति ॥ ६२ ॥

બીજા કેટલાક હંમેશ કુદેવના આરાધક, કુલિંગધારી સાધુઓના તથા કુતીર્થરાગી તેમજ કુશાસ્ત્રથી વાસિત મતિવાળા મનુષ્યો સદ્ધર્મનો બોધ - સત્‌ત્રિક - રત્નત્રયરૂપ બોધિધર્મનો લાભ પામી શકતા નથી. ૬૨

दुट्ठत्तणेण जडत्तणेण, दुविअड्ढपंडिअत्तेणं ।

संसारसूअरत्तेण, केइ बोहिं न पावंति ॥ ६३ ॥

વળી બીજા કેટલાક મનુષ્યો દુષ્ટતા, જડતા, અધકચરી પંડિતાઈ અને સંસારની લુબ્ધતાના (સંસારનાં ભૂંડપણાને) કારણે બોધિ પામતા નથી. ૬૩

आलस्सोवहया अन्ने, अन्ने मोहेण मोहीआ पावा ।

रागाइहया अन्ने, बोही तेसिं पि दूरेण ॥ ६४ ॥

વળી કેટલાક આળસુ જીવો, કેટલાક મોહથી મૂર્ચ્છિત પાપી જીવો અને બીજા કેટલાક રાગાન્ધ જીવોથી બોધિ ઘણી દૂર છે. ૬૪

अन्ने माणोवहया, अवन्नवाएण अट्ठमयधिट्ठा ।

बोहिबाहिरा ते वि, हुंति संसारवुड्ढिकरा ॥ ६५ ॥

બીજા કેટલાક માનથી ઉન્મત્ત બનેલા, નિંદાના રસવાળા અને આઠ મદથી ધિઠ્ઠા બનેલા જીવો, બોધિ વગરના સંસારની વૃદ્ધિ કરનારા થાય છે. ૬૫

कोहणसीला अन्ने, सप्पा इव मिसिमिसिंति पडिणीया ।

ताणं कत्तो बोही, अबोहीलाभेण पडिबद्धा ॥ ६६ ॥

બીજા કેટલાક ક્રોધી સ્વભાવના માનવો દરેકના દુશ્મન બની

સર્પની જેમ ફૂંફાડા મારે છે. તેમને પણ બોધિલાભ ક્યાંથી થઈ શકે ? તેઓ તો અબોધિલાભથી સજ્જડ બંધાયેલા હોય છે. ૬૬

अन्ने वि मत्तबाला, अन्ने पंचंगविसयतल्लिच्छा ।

अन्ने कसायपरिगया, अन्ने निद्दालसावहया ॥ ६७ ॥

एगे भत्तकहाए, चोरकहाए अ जणवयकहाए ।

अच्छंति विगहबद्धा, अइदुलहा बोहि तेसिं पि ॥ ६८ ॥

બીજા કેટલાક માનવો મદિરાનાં પાનથી છકી ગયેલા હોય છે. કેટલાક પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત રહે છે. કેટલાક ચાર કષાયથી ધમધમી રહેલા હોય છે, તો વળી કેટલાક નિદ્રા-પ્રમાદમાં ચકચૂર હોય છે અને કેટલાક ભોજનકથા-ચોરકથા-દેશકથા વગેરે વિકથાઓમાં કીમતી સમય ગાળે છે. આવા જીવોને પણ બોધિ અતિ દુર્લભ છે. ૬૭-૬૮

किवणत्तणेण अन्ने, भएण नाणाविहेण पडिबद्धा ।

न लहंति बोहिलाभं, सोगेण य सल्लिआ अन्ने ॥ ६९ ॥

બીજા કેટલાક કૃપણ જીવો, અનેક પ્રકારના ભયોથી ભયભીત જીવો અને શોકનાં શલ્યવાળા જીવો પણ બોધિલાભ પામતા નથી. ૬૯

अन्नाणोवहया अन्ने, सेअं किसणंपि जाण समसरिसं ।

ते वि न लहंति बोहिं, संसारबइल्ल ते दुपया ॥ ७० ॥

બીજા કેટલાક અજ્ઞાનથી અંધ બનેલા જીવો ધોળા અને કાળાને સરખું માનનારા હોય છે અર્થાત્ સત્યાસત્યનો વિવેક નહિ સમજનારા હોય છે; તે જીવો પણ બોધિ પામતા નથી. ખરેખર તેઓ તો સંસારના બે પગના બળદ જેવા હોય છે. ૭૦

अन्ने वि कुऊहलिणो, दिसिदेसुज्जाणपव्वयवणेसु ।

पिच्छण्य - गीअवाइअ, अइहासरसिक्कपडिबद्धा ॥ ७१ ॥

बहुमंततंतचवणा, कुगहकुहेडयकुदंसणविलग्गा ।
कुमइकुदिट्ठंतेहि अ, बोहिं न लहंति इअमाई ॥ ७२ ॥

બીજા કેટલાક જુદી જુદી દિશાઓ, દેશો, ઉદ્યાનો, પર્વતો અને જંગલની સીનસીનેરી જોવાના કુતૂહલવાળા, ગીત-વાજિંત્ર, નાટક અને હાસ્યરસમાં ડૂબેલા, અનેક પ્રકારના મંત્ર-તંત્રોનું સેવન કરનારા કદાગ્રહ-કુસંગ અને કુદર્શનને વળગીને બેઠેલા, તેમ જ કુદષ્ટાંતોના શ્રવણથી કુબુદ્ધિવાળા બનેલા... આવા આવા લોકો પણ બોધિ પામી શકતા નથી.

जह कप्परुक्खतरूणं, सरिसनामेण अंतरं गरुअं ।
तह जणजिणधम्मेसु वि, समनामे अंतरं गरुअं ॥ ७३ ॥

જેમ કલ્પવૃક્ષ અને આકડાનું વૃક્ષઃ બન્ને વૃક્ષ નામથી સરખાં છે પણ એમાં ઘણું અંતર છે; તેમ લૌકિકધર્મ અને લોકોત્તર જિનધર્મ એ બે ધર્મનાં નામે સરખા હોવા છતાં બન્નેયમાં મોટું અંતર છે. ૭૩

जहघरघट्टचिंता - मणीण पाहाणसरिसनामेहिं ।
कंचणलुट्ठाणं तह, जाणिज्जा अंतरं गरुअं ॥ ७४ ॥
एवं च नामसामण्णयाइ, विउसो न लग्गए धम्मे ।
सुपरिक्खिउ त्ति काउं, नाउं परमत्थओ लेइ ॥ ७५ ॥

જેમ ઘરની ઘંટી અને ચિંતામણિરત્ન એ બન્ને પથ્થરની જાતિનાં છે. સોનું અને ઢેફું પણ સમાનજાતિના (પૃથ્વીકાય) છે છતાં તેમાં ઘણો મોટો તફાવત છે; તેમ નામની સમાનતાથી ભૂલા પડી વિદ્વાનો (પંડિત-જ્ઞાની) એ ધર્મપ્રવૃત્તિ કરતા નથી પણ સારી રીતે પરીક્ષા કરીને, પરમાર્થથી સમજીને ધર્મ ગ્રહણ કરે છે. ૭૪-૭૫

जो रीरीति काऊण, कंचणं लेइ वण्णनडिअंगं ।
सो विक्कयंमि घट्ठो, बहु झुरइ अणायपरमत्थो ॥ ७६ ॥

જે સોનાનો ઢોળ ચઢાવેલા પિત્તળને સોનું માની ખરીદે છે; પરમાર્થને નહિ જાણનારો એવો તે, વેચવા જાય છે ત્યારે ભારે પશ્ચાત્તાપ કરે છે. ૭૬

कणयंपि जो कलित्ता, कसच्छेउं ताविऊण तं लेइ ।

छिज्जइ न परिक्खन्नू, एवं धम्मे वि जो कुसलो ॥ ७७ ॥

જે માણસ સોનાને પણ કષ - છેદ અને તાપથી પરીક્ષા કરીને ગ્રહણ કરે છે તે કદી ઠગાતો નથી; એ જ રીતે કુશળ પુરુષ પરીક્ષા કરીને ધર્મનો સ્વીકાર કરે તો એ કદી ઠગાતો નથી. ૭૭

दीसंति दाणी सुहडा, अइविउसा के वि के वि रूवी वि ।

परमत्थवत्थुगहणिक्क- लालसा के वि दीसंति ॥ ७८ ॥

बावत्तरिकलाकुसला, कसणाए कणयरययरयणाणं ।

चुक्कंति धम्मकसणा, तेसिं वि धम्मुत्ति दुन्नेउ ॥ ७९ ॥

આ વિશ્વમાં કેટલાક દાનવીર તો, કેટલાક શૂરવીર સુભટ દેખાય છે. કેટલાક મહાવિદ્વાન તો કેટલાક રૂપરૂપના અંબાર દેખાય છે અર્થાત્ મોટા ભાગના લોકો આવા છે. પરંતુ સાચી વસ્તુ (પરમાર્થ) જાણવા - પામવાની તમન્નાવાળા બહુ ઓછા લોકો દેખાય છે. પુરુષની બહોંતેર કલામાં કુશળ તેમજ સોનું, રૂપું અને રત્નની પરીક્ષામાં ચતુર પુરુષો પણ ધર્મની પરીક્ષા કરવામાં ભૂલ કરે છે કારણ કે - તેવાઓને પણ ધર્મ ઓળખવાનું કામ બહુ દુષ્કર છે. ધર્મની સાચી તમન્નાવાળા મળવા દુર્લભ થઈ પડ્યાં છે. ૭૮-૭૯

ते धन्ना कयपुण्णा, जीवा तेलुक्कभवसमुद्दंमि ।

जे धम्मबोहिरयणं, लहंति सिवसंपयनिहाणं ॥ ८० ॥

ત્રણ લોકરૂપ ભવસમુદ્રમાં તે આત્માઓ ધન્ય છે અને કૃતપુણ્ય છે (પુણ્યશાળી) કે- જે આત્માઓ મોક્ષસંપત્તિના નિધાનરૂપ બોધિરત્નને (ધર્મરત્ન) પામે છે. ૮૦

ધર્મના પરિણમનનું લૌકિક ફળ કેવું હોય તે શ્લોક ૮૧થી ૮૪માં કહે છે.

धम्मेण होइ राया, चक्कहरो नवनिहीसरो गरुओ ।

चउदसरयणाहिवई, भारहछक्खंडभत्तारो ॥ ८१ ॥

ધર્મથી જ જીવ નવનિધિનો મોટો સ્વામી, ચૌદરત્નનો અધિપતિ અને ભરતક્ષેત્રના છ ખંડનો ચક્રવર્તી રાજા થાય છે. ૮૧

बलदेव-वासुदेवत्तणाइ, खयरत्तणाइं पावंति ।

काऊण तवविसेस, हुंति सुरिंदा वि धम्मेणं ॥ ८२ ॥

ધર્મના પ્રભાવે બલદેવપણું, વાસુદેવપણું,વિદ્યાધરપણું વગેરે અને વિશેષ તપ દ્વારા ઇન્દ્રપણું પણ પ્રાપ્ત થાય છે. ૮૨

धम्मेण असुरवंतर - जोइसवेमाणिअत्तणाइं पि ।

लब्भंति इच्छिआइं, सुक्खाइं जाइं तेलुक्के ॥ ८३ ॥

વળી ધર્મના પ્રભાવે જીવ, અસુર - વ્યંતર - જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવ થાય છે તેમજ ત્રણલોકમાં જે કાંઈ ઇચ્છિત સુખો મળે છે, તે સઘળાં ધર્મના પ્રભાવે જ મળે છે. ૮૩

मणिमंतोसहिविज्जाउ, जाउ सिज्झंति ताउ धम्मेणं ।

देवा कुणंति आणं, अपरिहओ होइ धम्मेणं ॥ ८४ ॥

જગતમાં મણિ, મન્ત્ર, ઔષધી અને વિદ્યાઓ સિદ્ધ થાય છે તે પણ ધર્મનો જ પ્રભાવ છે. દેવો પણ ધર્મ કરનારની આજ્ઞા માને છે તેમજ ધર્મના પ્રભાવે કદી પરાભવ થતો નથી. ૮૪

ધર્મના પરિણમનનું લોકેત્તર ફળ :

अरोग-रूव-धण-सयण, संपया-देहमाउ-सोहग्गं ।

सग्गापवग्गगमणं, होइ सुविन्नेण धम्मेण ॥ ८५ ॥

जत्थ न जरा न मच्चू, न वाहिणो नेव सव्वदुक्खाइं ।
सय सुत्थमेव जीवो, वसइ तहिं सव्वकालंमि। ८६ ॥

સારી રીતે ધર્મ કરવાથી જીવ નિરોગીપણું, ધન, સ્વજન, સંપત્તિ, દીર્ઘ આયુષ્ય, સૌભાગ્ય, સ્વર્ગ અને અપવર્ગ (મોક્ષ) પામે છે. જ્યાં (મોક્ષમાં) જરા નથી, મૃત્યુ નથી, રોગ નથી, કોઈ જ પ્રકારનું દુઃખ ત્યાં નથી. હંમેશ જીવ અનંતસુખમાં મગ્ન રહે છે. ૮૫-૮૬

सम्मत्तसाररहिया, जाणंता बहुविहाइ सत्थाइ ।
अरयव्व तुंबलग्गा, भमंति संसारकंतारे ॥ ८७ ॥

ઘણા ઘણા શાસ્ત્રોને જાણવા છતાં સમ્યક્ત્વના સારથી રહિત જીવો ગાડાના પૈડાની નાયડીમાં ભરાવેલા આરાની જેમ ભવ-અટવીમાં ભમે છે. માત્ર શાસ્ત્રજ્ઞાની સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૮૭

सम्मत्तपत्तजीवा, नारयतिरिया न हुंति कइआवि ।
सुहमाणसदेवेहिं, उप्पज्जिता सिवं जंति ॥ ८८ ॥

સમ્યક્ત્વને પામેલા જીવો ક્યારેય પણ નારક કે તિર્યંચ થતા નથી (પૂર્વે આયુષ્યનો બંધ ન થયો હોય તો) પરંતુ સુમનુષ્યપણું અને સુદેવપણું પામીને પરંપરાએ મુક્તિપદને પ્રાપ્ત કરે છે. ૮૮

चिंतय रे जीव ! तए, अन्नाणवसेण विवेगरहिएण ।
विअणाउ अमाणाउ, नरएसु अणंतसो पत्ता ॥ ८९ ॥

હે જીવ ! તેં અજ્ઞાનવશ અને વિવેક રહિત બની સાતેય નરકમાં પારવગરની વેદનાઓ અનંતવાર પ્રાપ્ત કરી તેનો કાંઈક વિચાર કર ! ૮૯

अच्छिनिमीलणमित्तं, नत्थि सुहं दुक्खमेव पडिबद्धं ।
नरए नेरइआणं, अहोनिसं, पच्चमाणाणं ॥ ९० ॥

નરકમાં રાતદિવસ પકાવાતા નારકીઓને આંખના પલકારા જેટલું પણ સુખ નથી. એક સરખું દુઃખ જ ત્યાં ભોગવવું પડે છે. ૯૦

जं नरए नेरइया, दुक्खं पावंति गोयमा ! तिक्खं ।

तं पुण निगोअमज्झे, अणंतगुणिअं मुणेअव्वं ॥ ९१ ॥

હે ગૌતમ ! નરકમાં નારકી જીવો જે તીક્ષ્ણ-ઘોર દુઃખો પામે છે તેના કરતા નિગોદના જીવોને અનંતગણું દુઃખ જાણવું. ૯૧

सूईहिं अग्गिवण्णाहिं संभिन्नस्स निरंतरं ।

जावइयं गोयमा ! दुक्खं, गब्भे अट्ठगुणं तओ ॥ ९२ ॥

હે ગૌતમ ! બત્રીશવર્ષના, સશક્ત, નિરોગી યુવાનના શરીરમાં લોઢાની તપાવેલી ધગધગતી સોયો એક સાથે ખોંસવામાં આવે અને જે દુઃખ થાય એનાથી આઠગણું દુઃખ ગર્ભમાં રહેલા જીવને હોય છે. ૯૨

जायमाणस्स जं दुक्खं, मरमाणस्स जंतुणो ।

तेण दुक्खेण संतत्तो, न सरई पुव्वजाइयं ॥ ९३ ॥

જન્મતાં ને મરતાં જીવને જે દુઃખ હોય છે એ દુઃખથી સંતપ્ત જીવ પૂર્વના જન્મનું સ્મરણ (જાતિસ્મરણ જ્ઞાન)કરી શકતો નથી. ૯૩

ता धीर मा विसीअसु, इमासु अइअप्पवेअणासु तुमं ।

को उत्तरिउं जलहिं, निबुड्डए गुप्पईनीरे ? ॥ ९४ ॥

તેથી હે ધીર ! તું અહીની આ અલ્પવેદનાઓથી ખેદ ન પામ ! આખો સાગર તર્યા પછી ગાયના પગલા જેટલા પાણીમાં કોણ ડૂબે ? અર્થાત્ મોટા ભાગનો સંસાર પાર કરીને કાંઠે આવી ગયો છે માટે ખેદ પામ્યા વગર આગળ વધવા માટે પુરુષાર્થ કરી લે, આજે તને અવસર મળ્યો છે. ૯૪

न परो करेइ दुःक्खं, नेव सुहं कोइ कस्सई देई ।

जं पुण सुचरिअदुचरिअं, परिणमइ पुराणयं कम्मं ॥ ९५ ॥

બીજો કોઈ જ સુખ કે દુઃખ આપતો નથી પરંતુ પૂર્વે પોતે કરેલા શુભાશુભ કર્મનું જ એ પરિણામ છે. ૯૫

न हु होई सोइअव्वो, जो कालगओ दढं समाहीए।

सो होइ सोइअव्वो. तवसंजमदुब्बलो जो उ ॥ ९६ ॥

જે સુંદર સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યો છે અર્થાત્ જેને મૃત્યુને મંગલમય - મહોત્સવરૂપ બનાવ્યું છે તેનો શોક કરવા જેવો નથી. પરંતુ જે તપ અને સંયમથી દુર્બલ - રહિત છે તેનો શોક કરવા જેવો છે. ૯૬

तित्थयरा गणहारी, सुरवइणो चक्किकेसवा रामा।

संहरिया हयविहिणा, सेसजिएसुं च का गणना ? ॥ ९७ ॥

દુર્ભાગ્યે તીર્થંકરોને, ગણધરોને, દેવેન્દ્રોને, ચક્રવર્તીઓને, વાસુદેવોને તથા બલદેવોને હરી લીધા છે. તો બીજા જીવોની શું ગણતરી ? ૯૭

जं चिअ विहिणा लिहिअं, तं चिअ परिणमइ सयललोयस्स।

इअ जाणिऊण धीरा, विहुरे वि न कायरा हुंति ॥ ९८ ॥

જે ભાગ્યમાં લખાયું હોય તે મુજબ જ સહુને ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. ધીરપુરુષો આ વાતને સારી રીતે સમજીને આપત્તિમાં પણ કાયર બનતા નથી. ૯૮

अन्नन्नदेसजाया, अन्नन्नकुलेसु वड्ढिअसरीरा।

जिणसासणं पवन्ना, सव्वे ते बंधवा भणिआ ॥ ९९ ॥

ભિન્ન ભિન્ન દેશમાં જન્મેલા, ભિન્ન ભિન્ન કુલોમાં મોટા થયેલા જિનશાસનને પામ્યા પછી તે બધા સાધર્મિક ગણાય છે. ૯૯

आजम्मेणं तु जं पावं, बंधिज्जा मच्छबंधओ।

वयभंगं काउमाणो, तं चेव य पुणो अट्ठगुणं ॥ १०० ॥

માછીમાર જીવનભર જે પાપ બાંધે છે તેનાથી આઠગણું પાપ વ્રતભંગ કરનારો જીવ બાંધે છે. ૧૦૦

★===★===★

નોંધ :-

શ્રી રાજ-સોભાગ-સત્સંગ મંડળ

સાયલા

NAISHADH PRINTERS ✆ (079) 2749 16 27